

SZEMADÁM GYÖRGY
Stációk

Julius Lips *A dolgok eredete* című könyvének 44. oldalán közöl rajzot egy igen különös használati tárgyról, ami a Kongó vidékén készült. Ez egy törött, ám csavarral újra összetoldott nyelvű európai főzőkanálnak az egyetlen fadarabból faragott, pontos mása. Az abszurd tárgyat szemlélve, óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy alkotóját vajon mi készítethette a törött és csak durva javítással használhatóvá tett hétköznapi konyhaeszköz gondosan kivitelezett másolatának elkészítésére. Nyilvánvalóan nem egy főzőkanál megalkotása volt a cél, hanem valami más. Hogy ez a „más” valójában mi lehetett, s mi inspirálhatta a faragvány alkotóját, arra David Attenboroughnak egy ugyancsak különös története világíthat rá, amit az *Utazás a múltba* című könyvében olvashatunk. Eszerint, a XX. század elején, bizonyos pápua törzsek igencsak szokatlan, irracionálisnak tűnő viselkedéssel hívták föl magukra a területükön élő fehér telepesek figyelmét. Egyes bennszülöttek például olyan fafaragványokat készítettek, amelyek kísértetiesen hasonlítottak egy telefonkészülékre. Ráadásul néha úgy is tettek, mintha a fakagylóba beszélnének. Mások hosszú-hosszú kilométereken át faoszlopokat állítottak, s a köztük lévő távolságot a magasban indákkal hidalták át, amelyek végül mindig valamilyen villanyvezetékhez csatlakoztak. Aztán azt is észrevették a fehérek, hogy időnként tizenöt-húsz bennszülött valami primitív, egyenruhához hasonló göncöt vesz magára, és órákon át masíroznak egy-egy fából faragott puskával a vállukon. Nem kevés időre volt szükségük az etnográfusoknak, hogy a kollektív elmebetegség kimondása helyett megsejtsék: itt valami különös intelligencia és kreativitás megnyilvánulásával van dolguk.

Mert nézzük csak pápua logikával a helyzetet! Ezeknek a kiváló megfigyelőképességgel megáldott embereknek egy dolog szöveget ütött a fejébe: a fehérek szemlátomást bőségesen el voltak látva minden szükségleti cikkel – ruhákkal, használati tárgyakkal és fegyverekkel –, de soha egyikük sem látta, hogy fehér ember ruhát szőtt, baltafejet kovácsolt, vagy puskát készített volna. Az ellentmondást csak egyetlen magyarázat oldhatta fel: a fehéreknek van egy olyan bőkezű istenük, aki mindennel ellátja őket. De vajon

hol lakhat ez az isten? – tették fel maguknak a kérdést a pápuák. – És főleg: miféle rítusokat kell végrehajtani, illetve milyen áldozatokat kell neki bemutatni, hogy őket is a kegyeibe fogadja? A válasz kézenfekvő volt: a pápua szemmel érthetetlen, illetve értelmezhetetlen cselekvéssorok lehettek csak azok a rítusok és áldozatbemutatók, amelyeket ez az ismeretlen, igényes, de nagyon bőkezű isten megkívánhatott. S ezért a pápuák is elkezdtek a maguk módján telefonálni, villanyvezetékeket készíteni, katonásdit játszani, sőt még ötörai teára is összejöttek, abban a hitben, hogy az igen jól megfigyelt és imitált cselekvéssorokat a Nagy Fehér Gazdag Isten előbb-utóbb majd jutalmazni fogja. Valami hasonló indítéka lehetett annak a kongói bennszülöttnak is, aki elkészítette az általa szakrális tárgynak tartott, megreparált nyelvű főzőkanál oly pontos mását, amelyről írásom elején szóltam.

Nekem nagyon szimpatikusak ezek a kreatív neofiták, s – magam is képzőművész lévén – minduntalan korunk képzőművészei jutnak róluk eszembe. Talán meglepőnek tűnhet ez a párhuzam, de ha arra gondolunk, hogy mi is volt valójában az a tevékenység, amit ma képzőművészetként szoktunk megnevezni, s hogy mivé lett mára, akkor érthetővé válik gondolatmenetem. A képzőművészet ugyanis egykor nyilvánvalóan a szakralitásban gyökerezett, s attól nyerte az értelmét, hogy feladata nem lehetett más, mint Isten Látható Arca, a Mindenség Harmonikus Egésze, a Koszmikus Rend – vagy nevezzük bárminek is az Egyet – létezésének jelzése, felmutatása – sőt bizonyítása! – a Mérték szerint. Erre pedig csak a Szférák Zenéjét felfogó beavatottak, a Tereptő Demiurgosz fiai, az óegyiptomi Ptah, a finn Ilmarinen, a perzsa Káve, a görög Héphaisztosz, a római Vulcanus, a germán Völund, a gall Goibniu, az ősi kovácsok és sámánok leszármazottai, illetve tanítványaik voltak valaha képesek. Ők voltak azok a Tudó és Látó Emberek, akik a Hagyomány ismeretében „képfaragókká” lehettek.

Vajon korunk képzőművésze elmondhatja-e magáról, hogy a Hagyomány beavatottja? Hogy nemcsak hallja, de érti is a Szférák Zenéjét? Hogy ismeri a Mértéket s a Rendet? Tudja-e egyáltalán azt, hogy tevékenységével mit vagy kit szolgál? Hogy annak célja és értelme egyáltalán érintkezik-e a spirituálissal, a szakrálissal?

A fenti kérdések felvetése már önmagában is abszurdnak tűnik, hisz látnunk kell, hogy a kreativitással megáldott-megvert, önmagát művésznek nevező ember nem tesz mást, mint olyasfajta hason-

lósági mágiához folyamodik, mint amelyet a jó pápuk vittek végbe, utánozva az ismeretlen értelmű cselekvéssorok rítusait. Előveszi az ősi eszközöket – a ceruzát, a papírt, az ecsetet, a vásznat vagy a deszkát, a mintázófát, az agyagot, a vésőt, és a követ –, s az egykori „képfaragók” tevékenységét utánozva abban reménykedik, hogy cselekedetével újra megidézheti az elvesztett Rendet, Harmóniát, Istent. S miközben ezen igyekszik, egyre több formai újítást hoz létre, mígnem tapasztalnia kell, hogy az egykor volt tartalom hiányát a rákos szövetként túlburjánzott forma fedi el. Az Egy – az Egység – keresése helyébe a Máság kultusza, az Igazság és a Szépség helyébe pedig az Érdekes és a Különös lép.

Amikor a forma nemcsak elfedi és maga alá temeti, hanem meg is tagadja a tartalmat, akkor ennek sokszor legalább olyan groteszk monumentumaival találkozhat az ember, mint a már említett, szinte pop artos hatást keltő, törött nyelű főzőkanál, vagy egy telefon „faszobra”. Ilyennek tartom például azt a Balatonszentgyörgyön lévő kő feszületet, amelyen két megfeszített Krisztus látható. Egyik a faluba vezető útról tárul elénk, míg a másik az autóútról. A hétköznapi praktikum szemléletét felülírja a szakrális lényeg, s nyilván fel sem merült a falu közösségében, hogy – szándékukkal éppen ellentétesen – milyen súlyos blaszfémiát követnek el az objektum felállításával, hisz Krisztus talán egyik legfontosabb lényege az Egy testet öltése.

Egyébként a feszület motívuma igen alkalmas arra, hogy rámutathassunk a formai sokféleség és vélt gazdagság visszahatására a tartalmi lényeg tekintetében. A keresztfán ábrázolt Krisztus – a feszület – ábrázolása csak vagy ötszáz évvel az Ő halála után vált elfogadottá, aminek elsőrendű oka nyilván a perzsa eredetű, szörnyű kivégzési mód még eleven emléke lehetett, amellyel csak a legelvetemültebb bűnözőket és a rabszolgákat gyalázták meg még haldoklásukban is. Az őskeresztények ábrázolatain a Megváltás katartikus élményét még csupán kereszt alakú jel, hal, bárány, vagy esetleg a Krisztus-monogram helyettesítette, hisz amíg a kereszténység eszméje érzékenyen új volt, szinte blaszfémiaként hatott volna az Istenembert egyszerű emberi alakban ábrázolni a kereszten. De még akkor is, amikor a kereszten függő ember alakjában ábrázolták Őt, visszariadtak attól, hogy az Istenember emberi oldalát – a haldoklót vagy a halottat – tegyék közszemlére. Évszázadokon át a kereszten csak nyi-

tott szemű, felegyenesedett testtartású, élő emberi alak előtt imádkoztak a hívők, hisz imádatuk tárgyának nem halandó, emberi voltának a felmutatása volt fontos, hanem az isteni feltámadásé. Csak a Krisztus utáni X-XI. században vált elfogadottá, hogy Megváltónkat emberi gyengeségében, haldoklás közben vagy éppen holtan is lehet ábrázolni. Újabb ötszáz év múlva, Grünwald legismertebb keresztrefeszítésén – hisz több változatban is megfestette a mester ezt a témát –, az isenheimi oltárképen pedig már csak az ember ember általi meggyalázásával, a szörnyű kínhalállal szembesülhetünk. A megváltás misztériuma a felismerhetetlenségig eltemetődött.

Erről a műről Michael Levey így ír: „Az isenheimi oltár, ez az elzászi falu számára festett kép, amely ma a csendes colmari múzeumban található, külső oldalán az elkínzott testű Krisztus vívja haláltusáját a kereszten, két keze görcsösen felfelé fordul, mint ha el akarna szakadni a durva fától. Bár nincs szükség külön hangsúlyozásra, teste nagyobb, mint a gyászolóké: Krisztus lábánál a félőrült Magdolna térdepléséből kicsavarodva felfelé fordul, hogy osztozzék agóniájában. Egy másik táblán, mely csak akkor látható, ha az oltárt teljesen kinyitják, a cranaichi és altdorferi táj rothadó, nyirkos, moha benötte pusztasággá változott, s ott ül a két szent remete, Antal és Pál. Az eleséget hozó madár is dögevőnek tűnik, tépett szárnyú keselyűsereg első hírnökének. Ez a művészet túl szenvedélyes ahhoz, hogy a harmóniával törődjék. Minden szélsőséges, és majdnem minden halálba hanyatlik.”

A katartikus élményt nyújtó borzalomnál azonban – amely a test halálával szembesít – talán még szörnyűbb a szellem halálával szembesülni, amelyen viszont adott esetben még nevetni is lehet. Erre gondoltam, amikor 2013. július 29-én délután, Hajdúnánás központjában, egy kiállítás megnyitó közönségében (!) láttam egy fiatal lányt, akinek a nyakszirtjére a Szentháromság jelébe foglalt Isten szeme volt tetoválva.

Csang Csao, a kínai bölcs szerint: „Okvetlenül szükséges, hogy a virágon pillangó legyen, a dombon forrás legyen, a sziklán moha legyen, a vízben vízirózsa legyen, nagy fán kúszónövény legyen, s az embernek vesszőparipája legyen.”

Mint olyan ember, akinek a képzőművészet a „vesszőparipája”, mindig is irigylésre méltónak tartottam a természeti környezetben való otthonosságának ezt a taoista érzületét, ami a mi európai hagyományainkban nem ennyire kézenfekvő. A középkori

Európa keresztény kultúrájában ugyanis magától értetődő volt, hogy miután az isteni teremtés végső célja maga az ember, ő Isten képmása, a teremtés koronája, így égbetörő vágyait megfogalmazó, addig soha nem látott emlékeket állító művészete is csak az ember képében ábrázolt Istent, illetve magát az embert állíthatja a középpontba. A korabeli művészetfelfogás a természeti környezetet afféle „járulékos elemként” kezelte, s csak egyetlen ürüggyel tartotta méltónak jelzésszerű megjelenítésére: az egykor volt, elvesztett Paradicsom jelképeként. Az állatvilág pedig azért játszott alárendelt szerepet, mert a Biblia egyértelműen megfogalmazta helyét a világban: „Isten újra szólt: »Teremtünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog«” (Ter, 1, 26).

Különös, csodálatos kivételnek kell tekintenünk ebben a korban Assisi Szent Ferenc (1181–1226) fellépését és szellemiségét, aki a természeti környezetet és annak teremtményeit egyfajta panteisztikus áhitattal fogadta el az emberrel egyenrangú létezőként, amit a legenda szerint azzal a gesztusával is nyomatékosított, hogy a madaraknak is prédikált. Sőt! A természeti lények büntelenségébe vetett hitével példaként állította azokat az ember elé, s ezért állítólag még az üldözött gubbioi farkast is védelmébe vette és megszelídítette. Valahogy úgy tekinthetett tehát az állatokra, mint ősidők óta a hinduk, akik szerint azok „fiatalabb testvéreink”.

Ha nem tudnánk arról az erős pogány hatásról, amely az antikvitásból sugárzott át a középkorra, akkor nagyon csodálkozhatnánk azon, hogy Ferenc panteisztikus hite miként vezethetett a kiközösítés helyett a szentté avatáshoz.

Több mint fél évszázada járom a természetet, s lassan meggyőződésemmé válik, hogy a természet közelségében élő emberek valahogy mások, mint azok, akik nem az egykor volt Édenkert maradványát, a gondoskodó anyatermészetet látják a városon kívüli világban, hanem egyenesen félnek attól. Félnak a föld porától-piszkától, az eltévedéstől, az éjszaka sötétjétől, a villámcsapástól, a mocsaraktól, a szakadékoktól, az allergiát okozó pollenektől, a parlagfűtől, a csalántól, a mérges gombáktól, a szünyogoktól, a kullancsoktól, a madárinfluenzától, a vaddisznóktól, a farkasoktól, a medvéktől, és még ki tudja, mi mindentől.

Ezek az atavisztikus félelmek persze jórészt irracionálisak, de kétségkívül néha hasznosak is, mert legalább megálljt parancsolnak az embernek minden ismeretlen előtt. Ennél sokkal nagyobb baj az, ha természeti környezetünkől már nem csupán félünk, hanem feléled bennünk a vágy arra, hogy „pacifikáljuk” – azaz elpusztítsuk – ezt az ellenségesnek tartott világot.

Ami félelmeink realitását illeti, arra csak a legrosszabb hírű vadállat, a farkas példáját hoznám fel, ami – és most tessék rettegni! – folyamatosan jelen van a magyar faunában. Legalábbis Kovács Zsolt kutatásai szerint, aki a *Farkasok a Kárpát-medencében* című könyvében a következő adatokat közli: 1961 és 1969 között 11 farkast ejtettek el hazánkban. Az 1970 és 1985 közötti időszakból 23 megfigyelés áll rendelkezésre. 1983-ban megtelepedett a farkas a Zempléni-hegységben, 1984–85 telén pedig az Aggteleki-karszton. 1987-ben előfordult a Nyírségben, a Bükkben, a Tiszaháton és a Sárréten. 1989-ben újra látták a Bükkben. 1990-ben Bugacon ejtettek el egy párt, amelyeknek a kölykeit is meglelték. 1991-ben Újkígyóson és a Bakonyban fordult elő, Sümegen pedig elejtettek egyet. Gemencen 1990-től egészen 2001-ig számon tartottak egy kisebb populációt, s nagyon valószínű, hogy napjainkban is előfordul hazánkban ez a ragadozó.

Mindehhez képest ez alatt az idő alatt egyetlen olyan eset sem fordult elő, amely során farkas emberre támadott volna. A kilencvenes évek közepén ugyan híre ment, hogy Pécsen egy állatkertből szabadult farkas rátámadt két emberre, de a szakemberek rövidesen kiderítették, hogy a szerencsétlen farkas csak egy kutyatámadás „bűnbakja”.

Mert bármily nehéz is szembesülni a ténnyel, de az emberre nézve a kutya a legveszélyesebb állat. Magyarországon az utóbbi évtizedek átlagát tekintve, a halálos kimenetelű kutyatámadások száma jóval meghaladja az ugyanezen idő alatt Romániában történt medvetámadásokét, és a világszerte történt cápátámadásokét is.

Mi ennek az oka? És mi az oka annak, hogy az ember ennek ellenére a kutyával szemben oly elnéző?

Talán az, hogy „a kutya is ember”? Vagy legalábbis olyanszerű?

Mert nem véletlen, hogy Csányi Vilmos etológus a kutyákat „szőrös gyerekeknek” nevezi, s Dr. Topál József etológus pedig egy rádióinterjúban azt fejtette, hogy a kutya agyműködése sokkal jobban

hasonlít egy embercsecsemőére, mint állítólagos ősenek – a farkasnak – az agyműködésére. Ez a különleges lény – folytatta az etológus – az emberrel való több tízezer éves együttélése során letért az evolúció útjáról, s ezért már bizonyos értelemben nem tekinthető állatnak sem.

Mondjuk egyszerűen úgy: hibás termék? Amiért az ember tehető felelőssé? De akkor ez megbocsájt-hatatlan bűn ezzel a „társállatként” számon tartott lényel szemben, s Isten ellen való véték is, hisz a Biblia nemcsak uralmunk alá helyezte az állatokat, de ezzel az irántuk való felelősséget is ránk ruházta. S ha „társállatainkkal” ezt tettük, akkor vajon mit szólunk úgynevezett „haszonállataink” sorsához?

Nemrég, egy képzőművészeti alkotótábor tagjai-val egy több ezer holstein-fríz fajtájú tehenet tartó vállalkozó igen korszerűnek mondott, imponálóan magas tejhozamot produkáló telepén jártunk, ahol megoldották a teljes gépesítést.

Itt a borjak a születésük után röviddel egy körül-belül 1×2 méteres alapterületű, szabadtéren lévő, bealmozott karámba kerülnek, s ettől kezdve mesterséges tápszerekkel itatják őket. Egyik társunk – egy melegszívű asszony – megpróbálta megsimogatni az egyik kis borjút, mire az riadtan félreugrott, hiszen ehhez az állathoz születése óta sem az anyja, sem más nem ért hozzá, s élete során legfeljebb csak az állatorvos és az inszeminátor (a mesterséges megtermékenyítést végző szakember) fog vele érintkezni.

Odébb, egy hatalmas teremben a teljesen gépesített fejés zajlott, minden közvetlen emberi beavatkozás nélkül. Az állatok futószalagon érkeztek egy hatalmas forgórendszerbe, ahol automatikusan kerültek a tőgyeikre a fejőgépek szivattyúi, miközben az állatok minden adatát számítógép könyvelte. Mert azonosításuk nemcsak a füleikbe belőtt, úgynevezett krotália alapján történik, hanem egy számítógépes rendszer révén is, amelyik számon tartja minden egyes egyed származását, születési idejét, szokásos tejhozamát, annak tejsír-tartalmát, elléseit és az esetleges korábbi orvosi kezeléseket. Mindezen felül egy beépített lépésszámláló azt is számon tartja, hogy az állat aznap mennyit mozgott, mert ha többet a szokásosnál, akkor valamiért ideges lehet, ha pedig kevesebbet, akkor valószínűleg beteg. Ezeket az állatokat egy terelőlap aztán automatikusan leválasztja a többiektől, hogy a szükséges vizsgálatokat és beavatkozásokat meg lehessen tenni.

Imponáló volt az egész. Csoportunkban csak két-három olyan ember akadt, aki látván ezeknek a gépesített haszonállatoknak a „működését”, kis híján rosszul lett, s azonmód megesküdt, hogy sem tejet, sem marhahúst nem fogyaszt soha többé. Pedig olyan rend és tisztaság uralkodott mindenhol, mint amilyennek egy hadifogoly- vagy a koncentrációs táborban lennie kell.

Egy száz évvel ezelőtt élt parasztember el sem hitte volna, hogy egykor majd ilyen is létezhet.

Eszembe jut erről Lincoln Steffens – az 1920-as évek ismert amerikai újságírója –, aki a Szovjetunió-béli útjáról hazatérve ezt írta: „Jártam a jövőben, mely működik.”

Zárug Péter Farkas és Forizs József *Snowden-ügy: a velünk élő science fiction* című írásában, ami a Magyar Nemzet 2013. augusztus 2- i számában jelent meg, ezt olvasom:

„...amit Snowden feltárt, az a kommunikációs világtársadalom politikai uralmának legrémisztőbb képét mutatja. Egy olyan világhatalmi berendezkedést, amelyet még Andrew C. Clark az ötvenes években sci-fiként vázolt fel, miszerint a világméretű totális hatalom akkor következik be, amikor minden ember adóvevőt kell magán viseljen, s ezáltal egy olyan központi megfigyelő-, lehallgató-, mozgáskövető rendszer részévé válik, amely láthatatlanul is felszámolja az egyén szabadságát, s betereleli a mindenkori hatalomkövetés észrevétlen rendszerébe.”

Tapasztalatom szerint a szisztéma állatkísérletben már bevált, a jövő – minden jel szerint – működni fog.

Harmincegy év után ismét Isztambulban jártam, de úgy éreztem magam, mintha nem is ugyanabban a városban lennék. Első ottjártamkor egy nagyon hangulatos, keleti ország fővárosát láttam, ahol az utcákon elképesztően lerobbant, egykor volt amerikai autócsodák tömege keltett látszólagos káoszt, szemlátomást semmiféle közlekedési szabályt nem ismerve, a házakon kívül, hatalmas kötegekben lógtak a villanyvezetékek, a szűk, szemetes kis utcákban késő délutántól hajnalig folyt az élet, és amikor betértünk a lélegzetelállító Hagia Sophia székesegyházba, rajtunk kívül alig néhány tucatnyian lézengtek benne. Most több sávós, széles autóutak vezetnek át a városon, a közlekedés jól szervezett, biztonságos, teljesen új városrészek épültek, tisztaság, rend és sok, virágokkal borított zöld terület van mindenütt, nem látni sem koldusokat, sem hajléktalanokat, ám a Hagia Sophiába bejutni a turisták tömege miatt csak hosszas

sorbaállással lehet. Ez nem is csoda, mert – mint megtudtam – Törökországot évente több mint húszmillió turista látogatja meg.

Egy török közmondás szerint a világon a legszebb három hang a víz csörgedezése, a női kacagás és a számlált pénz csengése.

Én csak a most tapasztaltak alapján értettem meg igazán ennek a mondásnak a harmadik elemét, mert rá kellett jönnöm, hogy a törökök nemcsak jó kereskedők, de praktikusan gondolkodó, szorgalmas emberek is, s nyilvánvaló, hogy az elmúlt évtizedek során a Nyugat-Európában elhelyezkedő török vendégmunkások nemcsak hatalmas tömegű pénzt, de egyfajta munkamorált is importáltak hazájukba.

Az elképesztő fejlődés láttán az ember persze óhatatlanul a saját hazájára gondol, és arra, hogy néhány begyepesedett agyú defetista kivételével – közénk tartoztam én is – milyen euforikus hangulatban ünnepelte az ország az Európai Unióra való felvételünket, egy hasonlóan dinamikus fejlődést vizionálva, amiből szinte semmi sem valósult meg, míg Törökország az EU-n kívül maradván lépett előre egy hatalmasat.

Ehhez persze sok dolog kell. Nem elég a pénz, hanem mögötte ott kell állnia egy egészséges nemzetudatnak, bátorságnak és jövőbe vetett hitnek is. Hogy Törökország mennyire mondhatja magáénak mindezt, arról számomra a legtöbbet a következő adat mondja el: a hetvenmilliónál magasabb lélekszámú lakosság fele 28 évesnél fiatalabb.

Úgy hiszem: Törökországnak nem sok dolga lehet már az egyre inkább az öregedés riasztó jeleit mutató, felemelt mutatóujjú EU-val. Mert jó emlékeztetnünk rá, hogy már akkor sem hajolt meg Európa nagyhatalmai előtt, amikor az első világháború egyik veszteseként, az ő Trianonjuk – a sévres-i békeszerződés – ellen Musztafa Kemal, azaz: Kemal Atatürk (a törökök atyja) függetlenségi háborút indított, s csodák csodájára Európa – azaz a görög, olasz, francia és angol csapatok – meghátráltak előle. Így jött létre a modern, mai török állam. Ehhez képest, mi, magyarok nem lihegtük egy kicsit túl ahhoz az Európához való csatlakozásunkat, amelynek állítólag idestova ezer éve a része vagyunk, s amely korábban már megcsonkított bennünket?

Húsz évvel ezelőtt, egy *Európa elrablása* címmel rendezett kiállítás megnyitójára írtam egy szöveget, amelynek az alábbi részletét ma még aktuálisabbnak érzem, mint akkor, amikor először elmondtam. Ez így hangzik: A mítoszt ismerjük: a görögök csapodár főistenének – Zeusznak – megtetszett a szép Európé, s a

bajkeverő Hermész segítségével, fehér bika képében elvegyült a lány apjának gulyájában. A mit sem sejtő leánykának megtetszett a gyönyörű, hófehér állat, s játszani kezdett vele. Amikor aztán a hátára is felült, Zeusz – a bika – lerohant a tengerpartra, s a tengerbe vetve magát, úszni kezdett Kréta szigete felé, ahol magáévá tette Európét, és gyermekeket nemzett vele. Közülük a legidősebb Mínoész lett, Krétának – kultúránk bölcsőjének – legendás királya.

A földrész, ahol élünk, ennek az istent igéző, szépséges, kifinomult, kíváncsi, elkényeztetett és kicsit csacska lánynak a nevét viseli, s bizonyly ilyen is lehetett fiatal korában, mondjuk Ovidius idején, aki a mítoszt feljegyezte.

Nekem azonban – ha erre a történetre gondolok – a velencei Paolo Veronese pompás festménye jut az eszembe, amelyen idilli tájban egy békés bika kushad szolgálatkészen egy kényes dáma elé. A hölgy egyik keble kihívóan buggyan elő pazar ruhájából, amelynek elegáns eséséről két udvarhölgye is gondoskodik, míg a másik kettő a fejük fölött lebegő puttóktól virágfüzért és rózsákat vesz át. A háttérben aztán láthatjuk a történet további kibontakozását: a vízben úszó bika hátán az immár ijedten kapálódzó nőalakot. Olyan ez az egész, mintha a hölgyike alig titkolt vágyait valóra váltó bika csupán szolgálatkészen asszisztálna ehhez az egész „elrablás” históriához.

Igen! Számomra Veronese Európéje az igazi Európa, aki mindig mindenkit erőszakra ingerelt: római, gall, germán, hunt, sőt még a hét törzs magyarjait is, hogy aztán kicsit később otthonülő papuccsá szelídüljenek azok, akik túléltek e házasságot. Végül is Európa esetében nőről van szó... Nem is lennénk magyarok, ha történelmünk során nem csüggtünk volna kicsit perverz, komplexusaink táplálta szenvedéllyel e kétes híru némben.

Lóháton nyargalászó őseink fiatalos hevületét látva Európa – latinus műveltségét fitogtatva – így sikkantott fel kéjesen: „A Saggitis Hungarorum libera nos Domine!” Azaz: „A magyarok nyilaitól ments meg, Uram, minket!”

Aztán röpké száz év, egyházi áldás, Szent Korona, fészekrakás, szentté avatás és mézeshetek, amelyek túl gyorsan repültek el. De azért később sem voltunk rossz védelmezői a követelődző, csalfa cédának. Néha azzal hízelgett, hogy utolsó bástyája mi lennénk, s míg mi ebbe a nevetséges szerepbe belerokkantunk, addig ő beleszeretett Amerikába, akitől indián aranyakkal felékszerezve tért haza.

Már öregedő, rossz hírű nő volt, amikor mi még egy utolsó, akkor éppen férfiasnak tűnő gesztussal életünket és vérünket is felajánlottuk neki. Trianonnál kaptuk meg a számlát...

Most – majdnem azt mondom: utólag – már jól látható, hogy soha nem szeretett bennünket. Aztán elkövetkezett az a pillanat is, amikor utolsó leheletünkkel kiáltottunk segítségért hozzá, de ő meg sem hallotta, s úgy tett, mintha a Szezi-öböllel lenne elfoglalva. Európa csendes volt... Újra csendes.

Német csizmák és orosz tankok taposta testét ugyan már jócskán károsították szenvedélyei, de még így is vonzóan mondható. Pedig túl sokat fogyaszt. Amerikai filmeket, coca colát, hamburgert, benzint és mindent, ami káros. Nem túl válogatós, s nyílt titok, hogy már régóta pénzért árulja magát. Csak mintha mi – magyarok – nem látnánk szármagát romlottságának vonásait az arcán. Miért is van az úgy, hogy ez az olcsó céda mindig is az a kívánatos nő marad a szemünkben, akihez igazán közel sosem kerülhetünk? Pedig azt híreszteljük, hogy kultúrájának gazdagságához mi is hozzájárultunk.

Sokunkban pedig él még a megalázó emlék, amikor a hatvanas-hetvenes években kivételesen, afféle megtúrt, koldusszegény idegenként, szorongva és a megtiszteltetéstől elfogódottan belopózhattunk hozzá.

Igen! Máig fájón ég bennem az első benyomás, amikor először, huszonegy éves koromban Bécs belvárosában jártam, s megéreztem, hogy én még csak megtúrt rokon sem lehetek itt. Az utóbbi évek EU-val kapcsolatos tapasztalatai pedig egyre inkább elmélyítik bennem az érzést, hogy Európában egyre inkább idegen testként tekintenek ránk. Ennek egyik oka pedig – minden híresztelés ellenére is – talán legnagyobb nemzeti kincsünk: az Európában rokontalan magyar nyelv, ami egyúttal sajátos gondolkodást is jelent.

Czakó Gábor írja az *Eredeti magyar nyelvtan* című művének bevezetőjében:

„Létezik gondolkodás nyelv nélkül? Hogyne! Nem szavakban gondolkodnak a csecsemők, munkájuk közben a testművészek: sportolók, táncosok, a muzsikusok, festők, szobrászok, de biztos, hogy az anyanyelv kihat rájuk.

Minden népnek sajátos a gondolkodásmódja, amely sok egyéb mellett nyelvtől is függ. Nicholas Evans ausztrál és Stephen Levinson holland nyelvész kutatása szerint »a nyelv alakítja az agyunkat«. A költők gyakran megelőzik a tudósokat. Babits Mihály jóval Evansék előtt írta: »Az egyes ember élete: gon-

dolatainak fejlődése és szavainak hatása... Beszélni és gondolkodni tehát egyszerre tanulsz és folyton és lassan. – Gondolkodni és beszélni: voltaképp egy.«

Teller Ede, a világhírű fizikus gyakorta mondotta: »Ha nem Ady Endre nyelvén tanultam volna gondolkodni, akkor belőlem csak egy közepesen alig jobb fizikatanár lehetett volna.«

S most itt állnánk atom- és hidrogénbomba nélkül... (Ejnye, Czakó bácsi! Hát soha nem tudja megtagadni azt a rossz máját? – Sz. Gy.)

Teller Adytól észjárás-tanult. Ez a könyv a magyar észjárásba próbálja bevezetni olvasóját a magyar nyelv szerkezetének bemutatásán keresztül. »A magyar nyelv logikus és tökéletes felépítése felülmúl minden más nyelvet«, írta Jacob Grimm (1785–1863), a nagy német nyelvész, aki kortársaihoz hasonlóan hazafias buzgalommal és elfogultsággal kutatta anyanyelvét. A pártatlan elismerés alapján megelőlegezhető, hogy észjárásunk, nyelvünk »felépítésére« támaszkodik.»

A magyar nyelv példátlan erejét és organikus szerkezetét jelzi, hogy – kisebb-nagyobb erőfeszítésekkel, s néha félreértésekkel – akár még a honfoglaló magyarok beszédét is képesek lennének megérteni, amit semmilyen más európai nép nem mondhat el magáról, hisz gyakorlatilag még három-négy száz évvel ezelőtt élt elődeik is más nyelvet beszéltek, mint ők most.

Már csak az a kérdés, hogy a mi utódaink is érteni fogják-e a magyar nyelvet, vagy – ami még aktuálisabb probléma –, hogy mi is megértjük-e még őket. Mert alig több mint száz éve született nagyanyám például semmit nem értene annak a lánynak és fiúnak a párbeszédéből, akiket tegnap a villamoson hallottam, s ami körülbelül így hangzott: – Figyeelj! Tegnap voltam Quimbyn. – Nemmondod... Én is láttam őket a jutyubon. – És leléj-koltad vagy lepráztad őket? – Hát... Oltári nagy arcok a csávók, és az egész úgy oda van téve... Az őseim viszont paráznak a Szigettől. – Hát az nem is egy Pecsá... Alsó hangon tíz rugó. Vágod? – Az egy dolog... – A lényeg a lényeg: alpból ez nem így működik. Ha akarod, holnap letémázzuk a témát egy az egyben. Megoldjuk okosba. Oké? Van egy emberke, akivel a fészbukon ismerkedtem meg, és... – Figyeelj...! Én itt leszálok. A többit told át ímében! Holnap Kökinél talizunk? – Sirály! – Csöváz!

Vannak olyan amerikai és európai teoretikusok, akik azt jósolják, hogy egy-két emberöltő múlva már nem kell számolni a magyarokkal, illetve magyar identitású emberekkel.